

Donator i donacija

- susret muzeju hrvatskih slikarica

Dr. sc. Josip Kovačić još je 1988. donirao Gradu Zagrebu Zbirku djela hrvatskih slikarica rođenih u 19. stoljeću sa 1073 umjetnine; izložba je otvorena kao *hommage* donatoru koji je preminuo 27. ožujka

Napisao: **dr. sc. Žarka Vujić**

Foto: **MGZ**

Doniranje zbirki Gradu Zagrebu kulturna je aktivnost koju pratimo od 1946. do danas. Na taj je način baština Zagreba obogaćena s trideset privatnih zbirki i memorija. Muzej grada Zagreba brine za osam doniranih zbirki, među kojima je i Zbirka djela hrvatskih slikarica rođenih u 19. stoljeću.

Profesor književnosti i kolekcionar dr. sc. Josip Kovačić još je 1988. donirao Gradu Zagrebu Zbirku djela hrvatskih slikarica rođenih u 19. stoljeću (1073 umjetnine), uz uvjet da upravlja Zbirkom do svoje smrti. Godine 2009. u tome mu je počeo pomagati Muzej grada Zagreba. U očekivanju konačnog smještaja i izlaganja ove donacije te kao *hommage* donatoru koji je preminuo 27. ožujka ove godine, otvorena je izložba *Donator i donacija - Susret muzeju hrvatskih slikarica rođenih u 19. stoljeću*, koja se može razgledati do 3. rujna.

Izložba se sastoji od sedam dionica. Uvodna govori o aktivnosti doniranja te o kolekcionaru Josipu Kovačiću (1935. – 2017.). Pred-

stavljen je portret kolekcionara i slika *Kampanule* Mire Klobučar, prvo djelo kolekcije.

Nastojanju Josipa Kovačića da prikupi što više autoportreta hrvatskih slikarica posvećena je druga tematska cjelina. Autoportrete je smatrao ne samo umjetničkim djelima, nego i oblicima pamćenja izgleda i likovnim izrazima unutrašnjeg stanja umjetnica. Kovačić je istraživao i njihovo školovanje u kojem su doživljavale brojne poteškoće. U Hrvatskoj su ih sredinom 19. stoljeća podučavali putujući slikari, a same su organizirale tečaj u Zagrebu (škola Kod dvije Karoline). Godine 1907. osnovana je Akademija likovnih umjetnosti, no umjetnice su se nastavile obrazovati na obrtnim školama, akademijama i tečajevima u inozemstvu. Obrazac školovanja podrazumijevao je dugo vrijeme učenja, prekide te mijenjanje institucija.

Treća cjelina govori o likovnim tehnikama. Kovačić je istraživao materijalnost svakog umjetničkog djela iz svoje zbirke do najmanjih detalja, pa je dolazio i do važnih podataka o načinu rada pojedinih umjetnica. Prikupljao je skice, bilježnice za crtanje, nedovršena djela itd. Skupljao je i pomagala – štafelaje, kutije za boje, palete itd. Umjetnička djela uvijek je vidio u kontekstu njihova stvaranja. Umjetnice se često doživljavalo kao majstorice primijenjenih umjetnosti. Bilo je to na tragu razmišljanja kritičara Koste Strajnića o tome kako su žene samostalnije u primijenjenoj umjetnosti, umjetničkom obrtu i uređenju interijera (1916). No, istina je bila drugačija – obrazovanje za primijenjene umjetnosti ženama je omogućilo zapošljavanje. Dizajniranjem upotrebnih predmeta, crtanjem za fakultete i muzeje te izradom scenografija mogle su zaraditi za život i ne ulazeći u brak.

Šesta dionica izložbe nastala je u skladu s donatorovom željom da se izloženim djeli-

ma pokuša ispričati kratka povijest hrvatske umjetnosti do sredine 20. stoljeća. Uobičajeno za kolekcionare umjetničkih djela, Kovačić je želio osnažiti povijesno-umjetničku vrijednost svoje zbirke. Galerijski postav započinje primjerima bidermajerskoga portretnog slikarstva i završava djelima Vere Nikolić i Nevenke Đorđević, koje su imale snagu nositi se s avangardnim strujanjima sredinom 50-ih godina 20. stoljeća.

Zadnja dionica izložbe posvećena je podzirci – djelima Slave Raškaj (1877. – 1906.). Josip Kovačić dugo je strastveno istraživao biografske podatke i opus ove poznate hrvatske akvarelistice. To je rezultiralo ne samo stvaranjem podzbirke njezinih radova, nego i jedinstvenim rukopisom – *Slijepa ulice u životu Slave pl. Raškaj*.

Josip Kovačić: kolekcionar bilja, starina i slika

Dr. sc. Josip Kovačić bio je strastveni kolekcionar koji je čitav život stvarao različite zbirke. Najprije je to bio interes za sakupljanje bilja, o čemu je rekao: „Kod koje sam god čakovečke kuće vidio neku biljku koju još nisam imao, tražio sam pelcer“. Tako je nastao njegov botanički vrt međimurskog bilja u dvorištu rodne kuće u Čakovcu.

Tijekom djetinjstva bio je okružen starinama i umjetničkim djelima u svom domu i u domovima svojih rođaka. Isticao je i deponij čakovečkoga groblja gdje je, čekajući majku koja je posjećivala grob njegova rano preminulog oca, pronalazio ostatke kamenih skulptura. Tako je nastala i druga zbirka – starina (stilski namještaj, stakleno i keramičko posuđe, kameni fragmenti različitog podrijetla itd.), koju je dijelom prodao, a dijelom donirao (1976.) Muzeju Međimurja u Čakovcu.

Treću zbirku počeo je stvarati nakon dolaska u Zagreb, 1964. Odredila ju je profesor-

ska plaća kojom nije mogao kupovati slike renomiranih autora, pa je ubrzo shvatio da nabavlja umjetnička djela čije su autorice žene, i to većinom rođene u 19. stoljeću. Prikupljao je i osobne predmete umjetnica – fotografije, albume, spomenare i slikarsku opremu. A budući da je detaljno istraživao svaku umjetninu, stvorio je i dodatnu dokumentarnu zbirku.

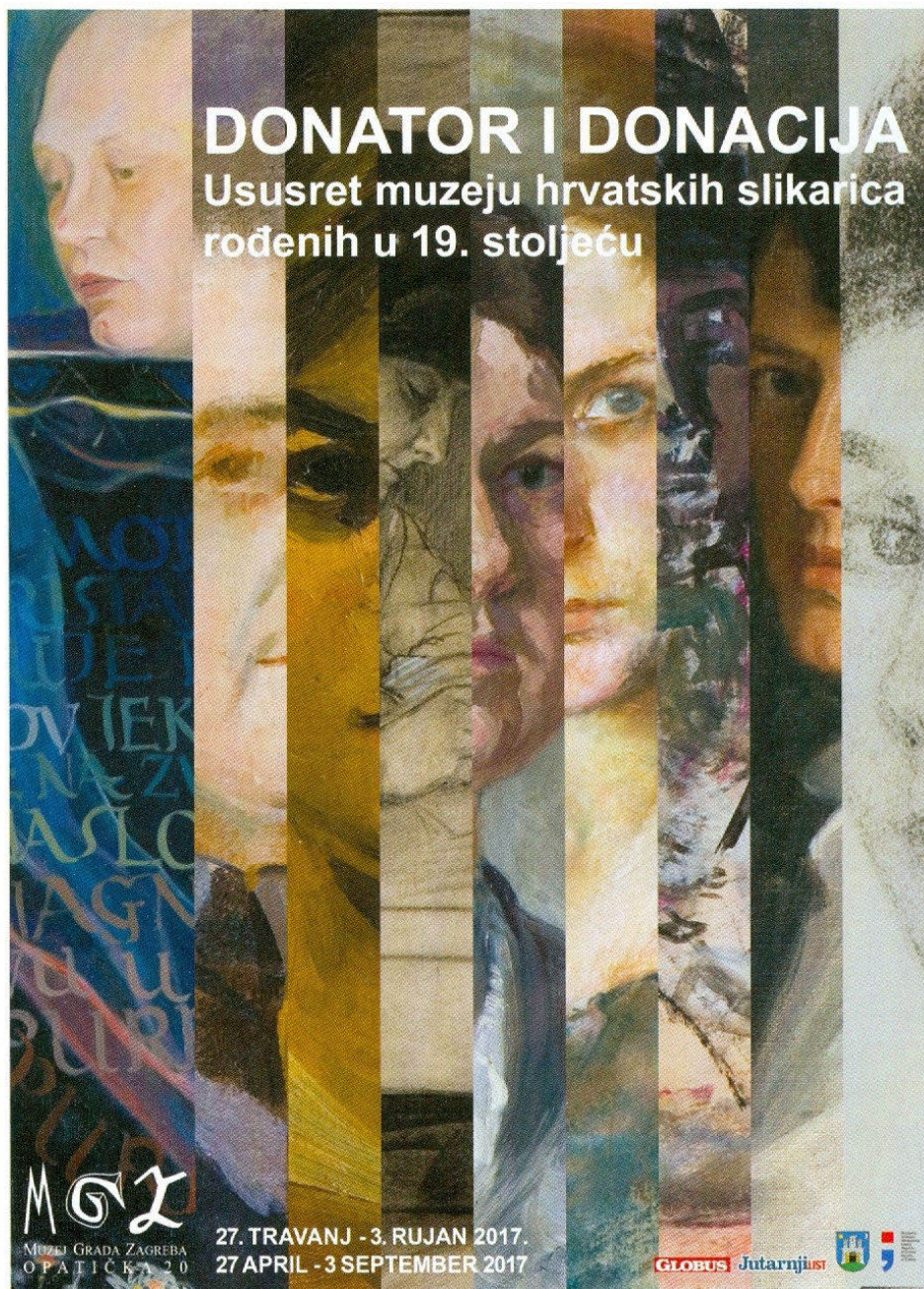
Bogumil Car, umjetnik čiju je biografiju i opus dr. sc. Josip Kovačić sa suradnicima istražio, u svojem je dnevniku ostavio svjedočanstvo kako su studenti Akademije za likovne umjetnosti u Zagrebu razmjenjivali „crteže, slike, a naročito autoportrete kao uspomene“. I to je ključ razumijevanja i Kovačićeva skupljanja autoportreta. Primjerice, Anka Krizmanić, kojoj je portretiranje bilo jaka umjetnička odrednica, sebe vidi 1916. kao samosvjesnu mladu osobu na dodatnom školovanju u Dresdenu. Portreti njezine majke i sestre nastaju kasnije, no povezuje ih sličan kolorizam i neposredno opažanje. Suprotstavljano viđenje očeva i kćeri zastupaju radovi Mire Mayr Marochino i Naste Rojc.

Do početka 20. stoljeća likovno obrazovanje mogle su si financijski i organizacijski priuštiti samo imućne žene, najčešće plemkinje ili kćeri i supruge umjetnika, i to u vlastitom domu. Danas je teško razumjeti da je do Prvog svjetskoga rata ženama bilo teško kretati se bez pratnje javnim prostorima kojima su se kretali muškarci. Elizabetu Drašković na tečaj slikanja kod Tomislava Krizmana uvijek je pratio osiromašeni rođak Jean. Anka Krizmanić nije sama mogla boraviti u Dresdenu tijekom obrazovanja na Umjetničko-obrtnoj školi, već su je pratile majka te kasnije i sestra.

Josip Kovačić stoga je veliku pažnju prilikom dokumentiranja djela iz svojih zbirki posvećivao i podacima o likovnom obrazovanju autorica. Posebno su ga zanimale umjetnice koje su bile dio prve studentske generacije zagrebačke Akademije za likovne umjetnosti, upisane 1907. godine.

Likovno obrazovanje hrvatskih umjetnica

U početku su u obrazovanju umjetnica veliku ulogu imali brojni putujući umjetnici koji su dolazili u Zagreb. Primjerice, zagre-

DONATOR I DONACIJA

Ususret muzeju hrvatskih slikarica rođenih u 19. stoljeću

MGZ
MUZEJ GRADA ZAGREBA
OPATIČKA 20

27. TRAVANJ - 3. RUJAN 2017.
27 APRIL - 3 SEPTEMBER 2017

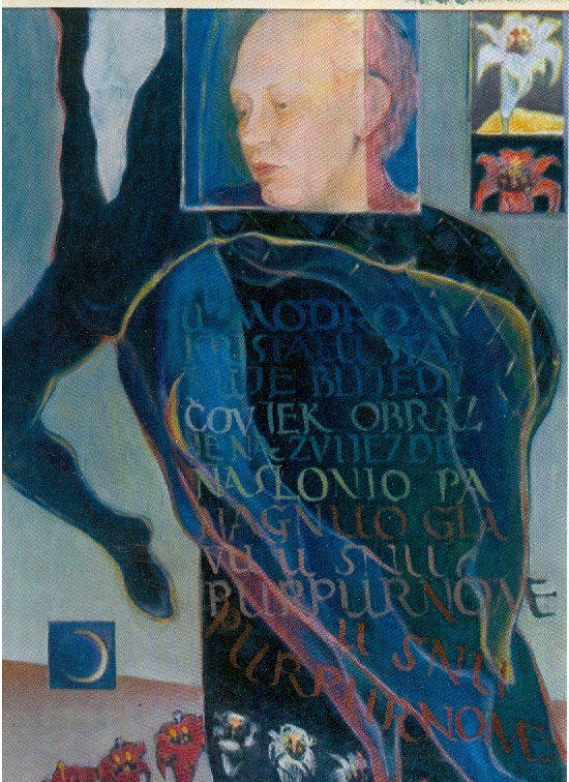
GLOBUS Jutarnji list

bačku gospođicu Fanny Daubachy, svekrvu poznate književnice Ivane Brlić Mažuranić, podučavala su čak četvorica. Francisku Kiš Šaulovečku podučavao je u kuriji u Ščrbincu austrijski pedagog Adolf Methudy, za kojeg je dr. sc. Josip Kovačić zabilježio podatak da je putovao i po ostalim zagorskim dvorcima i davao satove crtanja.

U Radićevoj ulici Dragojla Waldherr i Dragojla Plušćec osnovale su oko 1864. Privatnu djevojačku učionu koju su Zagrepčani zvali Kod dvije Karoline (njemačka inačica imena Dragojle). U istoj toj ulici kasnije je kratko podučavala crtanje slikareva kći Marijana Ludovica Mücke.

Žene je podučavao i slikar Oton Iveković, no osobito su od 1903. bili poznati risarski i slikarski tečaji Bele Csikosa Sessije i Mencija Clementa Crnčića. S privatnom se podukom nastavilo i nakon osnutka Akademije za likovne umjetnosti, 1907. Posebno se isticao tečaj kod Tomislava Krizmana. Zahvaljujući mnogim satima razgovora s Ankom Krizmanić, kolekcionar dr. sc. Josip Kovačić došao je do brojnih podataka o tome tko su bile polaznice i kako je izgledala nastava kod Krizmana.

Glavni inicijator osnutka Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu bio je kipar Robert Frangeš-Mihanović koji je podršku imao u

tadašnjem predstojniku Odjela za bogoštovlje i nastavu, Milanu Rojcu, ocu slikarice Naste. S radom je počela 1907. i to upravo u prostoru umjetničkih atelijera u dvorištu llice 85, s Crnićem i Csikosem kao nastavnicima (risanje i slikanje) te Frangešom-Mihanovićem kao upraviteljem i profesorom modeliranja. U prvoj generaciji među 32 studenta bilo je čak 13 žena, čije je radove dr. sc. Josip Kovačić brižljivo prikupio.

Ne čekajući otvaranje Akademije u Zagrebu, mnoge su se mlade žene odlučile za likovno obrazovanje u inozemstvu, a neke su ga dobile već u okviru inozemnoga srednjoškolskog obrazovanja. Slava Raškaj i Jelka Struppi dobile su likovnu poduku u zavodima za gluho-nijeme u Beču i Grazu. I dok se Slava vratila u Ozalj, Jelka je studirala slikanje na likovnim akademijama u Beču i Münchenu, gdje je imala priliku pripremiti se za temu historijskog slikarstva, što je ženama bilo rijetko dostupno. Na likovnoj akademiji u Münchenu studirala je i poznata zagrebačka likovna pedagoginja Anka Bestal (1900. – 1906), ali i Zdenka Pexidr-Srića.

Kad Nasta Rojc odlazi (1902. – 1906.) i ponovno se vraća (1908. – 1911.) k poznatoj austrijskoj slikarici Tini Blau u bečku Umjetničku školu za žene i djevojke, samo je dio niza umjetnica kojeg čine Vjera Bojničić, Štefanija Klaić-Hribar, Zora Preradović i kasnije Jelka Tomičić Schwarz. Veru Nikolić u djetinjstvu je podučavao Oton Iveković, potom je studirala slikanje na Privremenoj višoj školi u Zagrebu, pa privatno u Beču, da bi 1925. otišla u Pariz i upisala tečaj na *Academie Julian* te kasnije kod A. Lothea. Bio je to gotovo tipičan obrazac likovnog školovanja žena: s prekidima, nesigurnošću i stalnim dodatnim radom na likovnim vještinama!

Dr. sc. Josip Kovačić posebno je istraživao djela Slave Raškaj, u kojima je uočio tehniku dodatnog izbjeljivanja bijelih površina (pomoću kloramina), korištenje skupoga modrog bojila – indiga te višera ili štapića s omotanom vatrom za raspršivanje grafičkog praha olovke.

Istu pažnju kolekcionar je posvećivao i tzv. tipičnim ženskim tehnikama – slikanju vezom na svili ili vuni te majstorstvu oblikovanja papira škarama ili škarorezu. Za njega su vrijednost imale i skice i crteži koji prethode nastanku originalnog djela u nekoj slikarskoj

tehnicu, bilježnice za crtanje, nedovršena umjetnička djela itd.

Povijesno-umjetnička vrijednost zbirke Josipa Kovačića

U Kovačićevoj Zbirci djela hrvatskih slikarica rođenih u 19. stoljeću reprezentanti bidermajerskoga (pokretnog) portretnog slikarstva su, primjerice, *Portret sestre Minke* Fanni Daubachy i rad Marije Bauer pod naslovom *Barunica Rukavina u vrtu svog dvora*. Romantično prikazivanje prirode vidljivo je na ulju Julijane Drašković *Ribarska nastamba kraj ruševne kule* i u *Životu na španjolskoj obali* Caroline Voikffy Armero (slici je naslov dao Josip Kovačić).

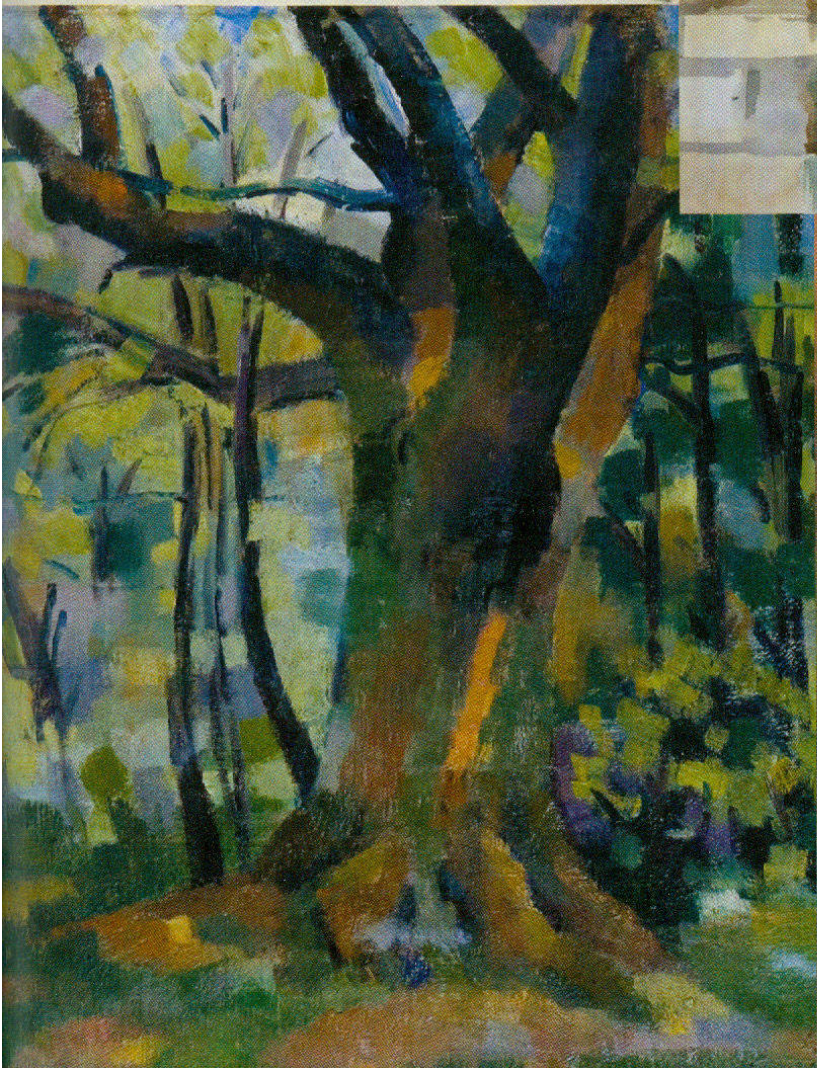
Realistična interpretacija teme nazočna je kad slikareva kći Marijane L. Mücke 1882. slika u plesnoj haljinici šogoricu Romanu. Uvid u akademsko portretiranje pruža Jelka Struppi Wolkensperg u *Portretu sluškinje* oko 1897., kao i Antonija Krasnik, majstorica secesijskog dizajna, u *Povrću u smočnici*. Južnjački realizam, prosvjetljene palete i vidljive meke poteze zastupljeni su u radovima Rite Bersa Bottura i Dome Suhor.

Ono što je za europsko slikarstvo 19. stoljeća značila francuska Barbizonska škola, za hrvatsko su značila djela Zore Preradović i Elze Halper Sigetske, nastala na otvorenom u Likovnoj koloniji Dachau u Njemačkoj. Simbolizam je predstavljen, primjerice, *Ženom faraonom* Zdenke Pexidr Srića, a *art déco* 20-ih godina 20. stoljeća kompozicijom i ornamentiranim uokvirivanjem potpuno stiliziranom *Molitvom za plodnost* Reske Šandor.

Ekspresionistički je donesen *Poluležeći akt zrele žene* Mire Ehrlich Klobučar, a *Djevojku s rupcem* Vere Nikolić krasi sezanoska pročišćenost, *Ljubavnike* Anke Krizmanić monumentalnost i magičnost, slike Sonje Tajčević Kovačić koloristički zatamnjeno geometriziranje. *Ribe* su jedini rad gotovo neistražene umjetnice Mary Stiborski.

Umjetnice koje su se mogle nositi s jakim avangardnim strujanjima sredinom 50-ih godina 20. stoljeća u (muškom) slikarstvu u Kovačićevoj zbirci ostavile su djela poput *Kestena* Vere Nikolić i *Pulena čeka viteza* Nevenke Đorđević.

Zbirka sadrži i kiparska djela – poput skulptura Naste Rojc te radova prve generacije

Josip Kovačić – iz biografije

Josip Kovačić jedini je sakupljač likovnih radova hrvatskih umjetnica. U njegovoj je zbirci otprilike 4000 predmeta, a više od 1000 djela žena slikarica darovao je Muzeju grada Zagreba, zajedno s brojnim dokumentacijskim materijalom, fotografijama, dnevnicima, zapisima i osobnim predmetima.

Rođen je 9. srpnja 1935. u Čakovcu. Kulturna dobra spašava od najranije mladosti, kad su 1945., radi nacionalizacije zemljišta u njegovom rodnom Međimurju srušeni kameni međaši, tzv. pilovi. Nakon gimnazije u Varaždinu, diplomirao je francuski i hrvatski jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao profesor hrvatskog jezika na Učiteljskoj školi u Čakovcu i lektor na Filozofskom fakultetu u Pečuhu. Magistrirao je 1973., a 1980. doktorirao. Od 1960-ih do mirovine 1980. bio je profesor je na IV. gimnaziji u Zagrebu. Umro je 27. ožujka 2017. u Zagrebu, a pokopan je na groblju u Čakovcu.

Bio je poznat po brojnim talentima: završio je srednju glazbenu školu (klavir) i srednju baletnu školu, pisao poeziju, plesao folklor, uvježbavao recitatorske skupine i režirao kazališne predstave u gimnaziji. Bio je vrsni poznavalac grčke mitologije, svjetske literature i klasične glazbe. Njegovi su ga učenici zvali "hrvatski Goethe".

studentica Akademije za likovne umjetnosti, Ive Simonović i Mile Wood.

Posebnu je pažnju kolekcionar Josip Kovačić posvetio djelima najpoznatije hrvatske akvarelistice Slave Raškaj. Prikupljanje njezinih radova pratilo je strastveno istraživanje njezinog rada i biografije. Osim što je nabavio brojna djela Slave Raškaj, Kovačić je napisao i jedinstven rukopis „Slijepice ulice u životu Slave pl. Raškaj“, u kojem je donio nove interpretacije ključnih točaka njezine biografije te izradio najpotpuniji katalog njezinih radova.

